והשקיף. משמע לזכור אותה. לשון סוכה כדמתרגמינן ושקף ואסתכי (בראשית יט): **רשע מעיקרו.** ושב מרשעתו פעמים שחוזר ונעשה רשע: **הוא יגאי.** שסינו בקידושין (פ"ג דף סו.) שהרג חכמי ישראל: **יגאי רשע מעיקרו.** ונעשה צדיק וחזר לרשעתו: **דאתחיל נה.** התחיל לאומרה וטעה באמצעיתה: **לא שנו.** הא דאמר רב יהודה מעלין אותו: **שנעה קונום.** במזמור קול ה' על המים (תהלים כט): **שאמרה חגה.** בפרשת עלן לבי (ש"ש ג): **כ"ד רננות.** בפרשת ויעמוד שלמה (מלכים א ח) רנה תפלה תחנה כלהון כ"ד איכא: **ביומא דרחמי.** שהולכין לבקש רחמים שבקשו שעריס זה בזה ולא היו מניחין להכניס ארון לבית קדשי הקדשים כדאמרי' במועד קטן (דף ט.): **מעין כל ברכה.** אומר בקולר ומברך על כל אחת ואחת: **הכינו.** ואינו מברך אלא שומע תפלה בכל הברכות שבין שלש ראשונות לשלש אחרונות. הכינו כנגד אתה חונן ומול את לבבנו כנגד השיבנו לשלום לנו כנגד סלח לנו להיות גאולים כנגד גאולה וכן כולם: **בגאות ארצך.** לשון נוה כמו בגאות השלש ירבילני (תהלים כג) והוא כנגד ברכת השנים: **והתועים על דעתך.** לשון אחר והתועים במשפט על דעתך ישפטו השיבם לנמדם לשפוט כדבריך וכן עיקר נראה לי וכן בה"ג: **לייט עלה אביי.** לפי שמלגא הברכות וכולנן בברכה אחת: **כל השנה מי עבדינן ברכי עקיבא.** כלומר כשאנו מתפללין י"ח שלמות מי עבדינן כר' עקיבא לומר ברכה רביעית בפני עצמה להשתא כשמתפללין הכינו נעביד כותיה: **שבע תקון.** שלש ראשונות ושלש אחרונות והכינו: **ונכללה.** להבדלה: **מכלל.** בתוך הכינו כדרך שהוא כוללה בתוכן הדעת ויאמר הכינו ה' אלהינו המבדיל בין קדש לחול לדעת ברכיך: **לאטרודי.** לטעות: **בשחלא.** התפלה יכול אדם לכוין דעתו יותר מן האמצע: **גבורות גשמים.** הזכרה בעלמא היא לפיכך מחזירין אותו שאינה תפלה שיכול לאומרה בשומע תפלה: **ביחיד.** מחזירין אותו: **בצבור.** יחיד המתפלל עם הצבור: **דאדכר קודס ש"ם.** אין מחזירין אותו שיכול לאומרה בשומע תפלה: תחנויס

והשקיף בה שתים ושלש שעות ולא העלוהו אמאי לא העלוהו והאמר רב יהודה אמר רב [א]טעה בכל הברכות כלן אין מעלין אותו בברכת הצדוקים מעלין אותו חיישינן שמא מין הוא שאני שמואל הקטן דאיהו תקנה וניחוש דלמא הדר ביה אמר אבי גמירי טבא לא הוי בישא ולא והכתיב [1]ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול ההוא רשע מעיקרו אבל צדיק מעיקרו לא ולא והא [ב]תנן אל תאמין בעצמך עד יום מותך שהרי [ג]יוחנן כ"ג שמש בכהונה גדולה שמנים שנה ולבסוף נעשה צדוקי [ד]אמר אביי הוא ינאי הוא יוחנן רבא אמר ינאי לחוד ויוחנן לחוד ינאי רשע מעיקרו ויוחנן צדיק מעיקרו הניחא לאביי אלא לרבא קשיא אמר לך רבא צדיק מעיקרו נמי דלמא הדר ביה אי הכי אמאי לא אסקוהו שאני שמואל הקטן דאתחיל בה דאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא רבי יהושע בן לוי [ה]לא שנו אלא שלא התחיל בה אבל התחיל בה גומרה: הני שבע דשבתא כנגד מי א"ר חלפתא בן שאול כנגד שבעה קולות שאמר דוד על המים הני תשע דר"ה כנגד מי א"ר יצחק דמן קרטיגנין כנגד תשעה אזכרות שאמרה חנה בתפלתה דאמר מר [ו]בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה הני עשרים וארבע דתעניתא כנגד מי א"ר חלבו כנגד כ"ד רננות [ז]שאמר שלמה בשעה שהכנים ארון לבית קדשי הקדשים אי הכי כל יומא נמי נמרינהו אימת אמרינהו שלמה ביומא דרחמי אנן נמי ביומא דרחמי אמרי להו: רבי יהושע אומר מעין שמנה עשרה: מאי מעין שמנה עשרה רב אמר מעין כל ברכה וברכה ושמואל אמר [ז]הבינו ה' אלהינו לדעת דרכיך ומול את לבבנו ליראתך ותסלח לנו להיות גאולים ורחקנו ממכאובינו ודשננו בנאות ארצך ונפוצותינו מארבע תקבץ והתועים על דעתך ישפטו ועל הרשעים תניף ידיך וישמחו צדיקים בבנין עירך ובתקון היכלך ובצמיחת קרן לדוד עבדך ובעריכת נר לבן ישי משיחך טרם נקרא [א] אתה תענה ברוך אתה ה' שומע תפלה [ט]לייט עלה אביי אמאן דמצלי הבינו אמר רב נחמן אמר שמואל [י]כל השנה כולה מתפלל אדם הבינו חוץ ממוצאי שבת וממוצאי ימים טובים מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת מתקיף לה רבה בר שמואל ונימרה ברכה רביעית בפני עצמה מי לא תנן [יא]ר"ע אומר אומרה ברכה רביעית בפני עצמה ר' אליעזר אומר בהודאה [יב]אטו כל השנה כולה מי עבדינן כר' עקיבא דהשתא נמי נעביד כל השנה כולה מאי טעמא לא עבדינן כר"ע תמני סרי תקון תשסרי לא תקון הכא נמי שבע תקון תמני לא תקון מתקיף לה מר זוטרא ונכללה מכלל הבינו ה' אלהינו המבדיל בין קדש לחול קשיא: אמר רב ביבי בר אביי [יג]כל השנה כולה מתפלל אדם הבינו חוץ מימות הגשמים מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים מתקיף לה מר זוטרא ונכללה מכלל ודשננו בנאות ארצך ותן טל ומטר אתי לאטרודי אי הכי הבדלה בחונן הדעת נמי אתי לאטרודי אמרי התם כיון דאתיא בתחלת צלותא לא מטריד הכא כיון דאתיא באמצע צלותא מטריד מתקיף לה רב אשי ונימרה בשומע תפלה דא"ר תנחום אמר רב אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה והבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס טעה שאני: גופא א"ר תנחום אמר רב אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה והבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס מיתיבי [יד]טעה [טו]ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו שאלה [טז]בברכת השנים מחזירין אותו והבדלה [יח]בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס ל"ק הא ביחיד הא בצבור בצבור מ"ט לא משום דשמעה משליח צבור אי הכי האי מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה מפני ששומע משליח צבור מיבעי ליה אלא אידי ואידי ביחיד ול"ק [יט]הא דאדכר קודם שומע תפלה הא

לייט עלה אביי אמאן דמצלי הבינו. והכי קי"ל וש"ס ספריס דמסיק ה"מ במתפלל אבל בדרך שרי כדמשמע במכילתין (א) גבי רבי יוסי וכו':

ונכללה בהבינו. והא דאמרינן בפ"ק דנדה (דף ח.): כל השנה כולה מתפלל אדם י"ח חוץ ממוצאי יה"כ מפני טורח לצבור מפני התענית וי"א שמתפללים י"ח שליחות מפני שלא הבדלה בחונן הדעת ותימה אמאי לא פריך ונכללה בהבינו וי"ל דלא דמי דהתם כל השנה כולה מתפלל י"ח ואין לנו להקשות ונכללה מכלל כדי לשנות המנהג של כל השנה אבל הכא שכל השנה מתפלל הבינו פריך שפיר למה לי לשנות המנהג בשביל אתה חוננתנו ונכללה בהבינו: **מפני** שיכול לאומרה בשו"ת. כדאמר [לקמן לא.] (עו"ג דף ח) שואל אדם צרכיו בשו"ת ודוקא לצרכיו כגון שיש לו חולה בתוך ביתו או שצריך שדהו מיס דהוא מעין תפלה וכן שאלה אבל הזכרה והבדלה ושאר שבחים אסור שאינה מעין שו"ת וגרסה שכל האומר ברוך אתה ה' שו"ת אחר שסיים דברי תחנונים מיושב מגונה כדאמרי' (מגילה דף יח.) מכאן ואילך אסור לספר בשבחו של מקום כלומר להוסיף ברכות על אלו ואפילו אם בא להתפלל שמנה עשרה עוד פעם אחרת אסור שגרסה כמוסיף על הברכות והא דאמר לעיל (דף כא.) ולוחש שיתפלל אדם כל היום (ב) היינו דוקא ספק התפלל אבל ודאי אוקמינן לעיל שפוסק אפי' באמצע ברכה כשמואל בפרק מי שמתו (שם) ומה ששליח צבור שונה בהן היינו להוציא רבים ידי חובתן ומה שמתפלל בלחש היינו כדי להסדיר תפלתו כדמוקמינן בפרק בתרא דר"ה (דף לד:):

הא

מסורת הש"ס

(א) [אמות פ"ג מ"ד], (ב) [יומא פ.], (ג) ל"ל ואמר, (ד) [ר"ה יא. יבמות סד:], (ה) [שבת ל. מ"ק טו. סנהדרין קז:], (ו) [קדושין לג.: וש"נ], (ז) לקמן לב. נדה מ., (ח) [לקמן לג.:], (ט) מוספתא פ"ג ה"י"ג לעיל כו: לקמן לב. תענית ג.:

תורה אור השלם

1. וּבְשׁוּב צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ וְעָשָׂה עָוֶל בְּכֹל הַתּוֹעֵבוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה הָרְשָׁע הֲרִשָׁע יַעֲשֶׂה וְחָי כָּל צִדְקֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה לֹא תִזָּכַרְנָה בְּמַעֲלוֹ אֲשֶׁר מָעַל וּבְחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּם יָמוּת: יחזקאל יח כד

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה לייט וכו' כמכילתין. ל"נ לעיל בפ"ק דף ג' וע"ש בתוס' בד"ה היה לך: (ב) ד"ה מפני וכו' הייגו דוקא בספק התפלל אבל בודאי התפלל אוקמינן:

הגהות הגר"א

[א] טרם נקרא אתה תענה. ל"נ כי אתה עונה בכל כו'. גי' רי"ף ורא"ש ועיין רמב"ם:

מוסף רש"י

גמירי. מקורת מלבותינו (פסחים נב:) מקורת בילי מרכותי (סוטה ח.). בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה. בפ' זכרונם לטובה וגמזר עליהם הריון (ר"ה יא. וכנ"ל יבמות סד:). כ"ד רננות. לנה תפלה תחנה כתוביס בתפלת שלמה עד כ"ד, וי"ל כ"ד ברכות דתענית, ולא הילא (שבת ל.). אומרה ברכה רביעית בפני עצמה. להבדלה במוצאי שבתות ואינו מוצה בחונן הדעת (נדה ח.).

רבינו ניסים

הני כ"ד דתעניתא כנגד מי אמר ר' חלבו כנגד כ"ד רננות שאמר שלמה. הא מילתא פרשוה בתלמוד ארץ ישראל בפירקין ובפרק ב' דתענית (הלכה ב) ר' חלבו ור' שמואל כנגד כ"ד פעמים רנה תפלה תחנה שכתובין בפרשת שלמה ואית בגמרא בפ' משקין בית השלחין (מועד קטן דף ט) ובפרק כל ישראל יש להם חלק (דף קז) בשעה שבנה שלמה את בית המקדש ובקש להכניס ארון לבית קדש הקדשים דבקו שערים זה בזה אמר כ"ד רננות כו':

מז א ב מיי' פ"י מהל' תפלה הל' ג סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' קכו סעיף ה:

מח ג ד ה מיי' פ"ג שם הל' ד סמג שם טוש"ע או"ח סימן קי סעיף ה:

מט ו מיי' פ"י שם הל' ח סמג שם טוש"ע א"ח סי' קיד סעיף ה:

נ ז מיי' שם הלכה ט סמג שם טוש"ע א"ח סי' קיח סעיף ד:

נא ח מיי' שם הל' יד סמג שם טוש"ע א"ח סימן רלד סעיף ה:

נב ט מיי' שם הל' ט סמג שם טוש"ע א"ח סימן קיח סעיף ה:

רבינו חננאל

הני עשרים וארבע דתעניתא כנגד מי אמר ר' חלבו כנגד כ"ד רננות שאמר שלמה בשעה שהכניס ארון לבית קדשי הקדשים. ירושלמי: כ"ד תעניות כנגד כ"ד פעמים שכתוב בפרשת שלמה רנה תפלה תחנה. מאי מעין שמונה עשרה רב אמר מעין כל ברכה וברכה. פירוש, מזכיר שלש ראשונות כסדרן ואומר ברכה רביעית חננו מאתך דעה בינה והשכל בא"י חונן הדעת, והחזירנו בתשובה שלמה לפניך, בא"י הרוצה בתשובה, מחל לנו מלכנו כי פשענו בא"י חנון המרבה לסלוח, גואלנו מהרה למען שמך בא"י גואל ישראל, והעלה רפואה שלמה לכל מכותינו בא"י רופא חולי עמו ישראל, וברך שנתינו כשנים הטובות בא"י מברך השנים, וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ בא"י מקבץ נדחי עמו ישראל, מלוך עלינו אתה ה' לבדך בחסד וברחמים וצדקנו במשפט בא"י מלך אוהב צדקה ומשפט. את המינים ואת מל'[כות] זדון במהרה תעקר תשבר ותמגר ותכניע אויבנו במהרה בימינו בא"י שובר אויבים ומכניע זדים. ועל כל הבוטחים בך יהמו רחמיך ושים חלקנו עמהם בא"י משען ומבטח לצדיקים. בנה ירושלים במהרה וכסא דוד לתוכה תכין בא"י בונה ירושלים. את צמח דוד עבדך תצמיח והושיענו בא"י מצמיח קרן ישועה. קבל ברחמים את תפילתינו בא"י שומע תפלה. ויאמר שלש אחרונות כתקנן. ושמואל אמר הבינו. פי' אומר שלש ברכות הראשונות כתקנן ומתחיל הבינו, הבינו ה' אלקינו לדעת דרכיך, מול לבבינו לשוב ליראתך, סלח ה' לנו להיות גאולים, רחקנו ממצוקים ודשננו בנאות ארצך, ונפוצים מארבע תקבץ, והתועים השב צדק ומשפט, ועל הרשעים תניף ידך, וצדיקים ישמחו בבנין עירך ובתיקון היכלך ובצמיחת קרן לדוד עבדך ועריכת נר לבן ישי משיחך, טרם נקרא תענה בא"י שומע תפלה [ושלש אחרונות כתקנן]. ירושלמי: אית תנא תני שבע מעין י"ח, ואית תנא תני י"ח מעין י"ח, מאן דתני זיין מעין י"ח מסייע ליה לשמואל, ג' ראשונות וג' אחרונות הרי שש, והבינו ברכה אחרת שחתם בה בא"י שומע תפלה הרי ז' מעין י"ח, מאן דתני י"ח מעין י"ח מסייע ליה לרב דאמר חתימה מעין כל ברכה וברכה כאשר פירשנו

למעלה. **וסוגיא דשמעתא** כשמואל רהטא, מיהו חזינן דנהגו לצלויי כי הא דרב בתפלת המנחה בעידנא דממהרי, ולא חזינן רבנן קשישאי דהוו בידייהו, ש"מ דהלכתא כותיה דרב. **לייט עלה אביי אמאן דמצלי הבינו.** ואע"ג דלייט אביי אמאן דמצלי הבינו, יש מי שאומר לכל מאן דאפשר ליה, אבל מאן דטריד או בדרך לא לייט אביי. **אמר ר' תנחום אמר רב אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים וכו'. ירושלמי:** אמר ר' זעירא בשם ר' חנינא, היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו, בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו, והתניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר, לא דאמי ההוא דמיקל לההוא דלא מצלי ולא מיקל, בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו, והתניא אם לא שאל בברכת השנים או שלא אמר גבורות גשמים מחזירין אותו, בההוא דלא אידכר לא טל ולא מטר.

הא דאדכר (אחר) [בתר] שומע תפלה. מז ודלמי מחזירין אותו מיהו אם לא עקר רגליו אינו צריך לחזור לראש ולא לברכת השנים אלא חוזר לשומע תפלה וכן משמע בירושלמי פ׳ אין עומדין דקאמר אם לא שאל בברכת השנים מחזירין אותו ולהיכן חוזר ר׳ שמעון בשם ר׳ יוחנן אמר בר״ח אם עקר רגליו חוזר לראש ואם לאו חוזר לעבודה ר״נ אם עקר רגליו חוזר לראש ואם לאו חוזר לשומע תפלה אלמא משמע בהדיא דאינו חוזר אלא לשומע תפלה כי לא עקר רגליו מיהו הירושלמי פליג[8] אגמרא דידן בגבורות גשמים דהכא קתני לא הזכיר גבורות גשמים מחזירין אותו ולא קאמר לאומרו בשומע תפלה ובירושל׳ קאמר אם לא שאל בברכת השנים אומרה בשומע תפלה ולכוותה אם לא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מזכיר בשומע תפלה ומה אם שאלה שהיא מדומק אומרה בשומע תפלה הזכרה שהיא מריוח לא כ״ש אלמא דבהדיא איתא התם דחוזר בגבורות גשמים לשומע תפלה ואפשר להיות שהגמרא שלנו לא חשש לפרשו משום הקל וחומר כדאיתא בירושלמי והא דקתני לא הזכיר גבורות גשמים מחזירין אותו איירי שלא הזכיר כלל בשומע תפלה והא ליתא דהא במסקנא מוקי הא׳ מימרא בנזכר קודם שומע תפלה משום פירכא דשאלה ובירושלמי קאמר היה עומד בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו פי׳ בימות הקיץ ופריך והא תניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר והכי פריך כי היכי דאם לא הזכיר כלל מטל אינו עיכוב ואם היה רוצה להזכיר מזכיר ה״נ אם עמד בטל והזכיר של גשם אין לחוש דלא גרע מלא הזכיר טל כלל ומשני דלא דמי ההוא דמקל ומגלי לההוא דמגלי ולא מקל פי׳ מקלל כלומר אינו דומה כשעומד בטל והזכיר של גשם שהוא סימן קללה למי שאינו מזכיר כלל לא טל ולא גשם שאינו מקלל וכן הלכה למעשה שאם עומד בשל טל והזכיר של גשם דמחזירין אותו ואם לא הזכיר משגיחים כלל אין מחזירין אותו והדר קאמר בירושלמי קאי בגשם והזכיר בשל טל אין מחזירין אותו ופריך מהכא והתניא אם שאלה הזכיר גבורות גשמים מחזירין אותו ומשני הא דאדכר הא דלא (ד) אדכר הא דלא אדכר לא טל ולא מטר לכך מחזירין אותו הא דהזכיר של טל ומטר ולא נהירא דפשיטא אם הזכיר שניהם דאין מחזירין אותו ואם לא הזכיר כלל פשיטא דמחזירין אותו אלא ודאי יש לפרש הא דאדכר הא דלא אדכר כלל לא טל ולא מטר לפיכך מחזירין אותו אבל אם הזכיר טל אף בימות הגשמים אין מחזירין אותו לכך יש בני אדם שאומרים כל שנה טל מתוך שהם רגילים אם כן בימות הגשמים אם שכח מוריד הגשם אין מחזירין אותו: **טעה** ולא הזכיר של ראש חדש בעבודה חוזר לעבודה. ובהלכות גדולות פי׳ דוקא ביחיד אבל בצבור אינו חוזר מפני ששומעה מש״ל מיהו צריך לדקדק מפי החזן כל אות ואות של תפלה אע״פ שהוא בקי דהא אמרינן בראש השנה (פ״ד דף לד:) כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא הבקי ואע״ג דאמרינן התם לא פטר רבן גמליאל אלא העם שבשדות משום דאניסי וטרידי אבל פ) טעה לא יש לומר היינו שלא התפלל כלל אבל היכא שהתפלל כבר לא חשבינן ליה כאילו לא התפלל כלל וה״ה לכל דבר שמחזירין אותו אי הדר שמע ליה משלוחא דצבורא מראש ועד סוף נפיק והרב ר״מ פסק דוקא שכח להזכיר של ר״ח אבל שכח ברכה שלמה מחזירין אותו ואינו יוצא בשמיעתו משליח צבור (וע״ע תוס׳ ר״ה לד: ד״ה קן): **איבא** דאמרי אמר רב נחמן וכו׳. רב אלפס פסק כאיבא דאמרי דברגיל לומר תחנוניס ולא עקר רגליו אינו חוזר לראש ואם אינו רגיל גם כי לא עקר רגליו חוזר לראש ואם עקר גם כי רגיל לומר תחנוניס כמו אלהי נצור לשוני חוזר לראש:

כל שאינו יכול לומר תחנונים. פי׳ ר״ח דאם יכול לומר לשון תחנוניס אפי׳ עליו כמשא הוי תפלה מעליא דלא בעינן אלא לשון תחנוניס בלבד: והיכי

נד א ב מיי׳ פ״י מהל׳ תפלה הלכה י סמג עשין יט טוש״ע או״ח סי׳ תכב סעיף ג (וטור או״ח סי׳ קיד):
נה ג ד מיי׳ פ״ד שם הלכה טז סמג שם טוש״ע או״ח סימן לא סעיף ג:
נו ה מיי׳ פ״ג שם הל׳ ד סמג שם טוש״ע או״ח סי׳ פט סעיף ג וכסי׳ לקמן סעיף ג:
נז ו מיי׳ פ״ד שם הל׳ יט סמג שם טוש״ע או״ח סי׳ קי סעיף ג:
נח ז מיי׳ פ״ג מהלכות דעות הלכה ד ופ״ב הלכה ג:
ח [מיי׳ פ״ב שם הל׳ ג:]:
נט ט י מיי׳ פ״י מהל׳ ברכות [הל׳ כה] [ע״ש ולא ממנה והכ״ר סי׳ קי סמה על הרמב״ם שהשמיט] סמג עשין (כז) [יט] טוש״ע או״ח סימן קי סעיף ד:

רבינו חננאל

הא דאידכר לבתר שומע תפלה. ירושלמי: אם לא הזכיר גשמים בתחיית המתים ולא שאלה בברכת השנים מחזירין אותו, היכן הוא חוזר בו ויהיה כמו שאמר בראש חדש אם עקר את רגלו חוזר בתחלה, ואם לאו חוזר לעבודה, והכא אם עקר את רגליו חוזר בתחלה, ואם לאו לשומע תפלה. **ואסיקנא** לא הזכיר שאלה בברכת השנים אומרה בשומע תפלה, אם נזכר בעבודה או בהודאה או בשים שלום, חוזר ומזכיר בשומע תפלה. ואם סיים תפלתו, אם רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו כל זמן שלא עקר רגליו מזכיר בשומע תפלה. ואם אין רגיל חוזר לראש ואע״פ שלא עקר רגליו. וכן אם לא הזכיר של ראש חדש ונזכר בהודאה או בשים שלום חוזר לעבודה, ואם סיים כמו שפרשינו חוזר לראש. והיינו יחיד שיתפלל שלא עם הצבור, אבל עם הצבור מפני טורדם שלא ימתינוהו עד שישלים תפלתו, לא הטריחוהו לחזור כדקאמר תלמודא בציבור שאני.

מסורת הש״ס

פ) שבת דף קיח:, ג) [קדושין לג: ושם נסמן], ג) תוספתא פ״ג הי״ח, ד) [וע״ש רש״ל בחדושי אגדות], ה) [בעיר לא כל״ל וכ״ה שם בכל״ס],

תורה אור השלם

1. יְיָרֵאוּךָ עִם שֶׁמֶשׁ וְלִפְנֵי יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים:
תהלים עב ה

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה כמשנו וכו׳ ידי חובתי הכ״ל ואחר כך מתחיל הדבור מי שאינו אומר בלשון תחנונים. מי שאינו: (ב) ד״ה לחדש וכו׳ קבע בהדום כו׳: (ג) ד״ה יילאוך וכו׳ תפלת יוצר. נ״ב ע׳ לעיל ד׳ ט ע״ב פירש״י דקאי אק״ש: (ד) תוס׳ ד״ה הא דאדכר וכו׳ דלא אדכר פירורש הא דלא אדכר לא טל ולא מטר לכך מחזירין אותו הא דאדכר דהזכיר:

הגהות הגר״א

[א] גמ׳ (רי״ף שמע שומע עמך ישראל) ועשה מהרה בקשתם בא״י ש״ם) תא״מ ונ״ב בתוספתא ל״ג לה: [ב] שם די מתקומה. נ״ב והטוב בעניין עשה. גירסת רי״ף ומרב״ס ורא״ש: [ג] שם ותקמקני לשלום. נ״ב ותחזירני לגיתי לשלום: [ד] שם (ותשלח ברכה במעשה ידי) תא״מ: [ה] שם ובעיני כל רואי. נ״ב כי אתה שומע כו׳. טור:

מוסף תוספות

א. בתוס׳ רי״ש כתב, מיהו לא ידענא אם התלמוד שלנו חולק על הירושלמי.

מוסף רש״י

עם דמדומי חמה. כשהיא אדומה, שהרית אחרי הגלה מיד היא אדומה, ובערבית סמוך לשקיעתה (שבת קיח:). **עם שמש.** עם זריחתה (שם). **ולפני ירח.** קודם אור הילת בעוד השמש לא שקעה (שם).

פחנונים. כגון אלהי נצור לשוני מרע שאנו אומרים בעמידה אחר תפלה: **אבל אם אינו רגיל.** הוא״ל סיום תפלתו בעקירה אפילו לא עקר: **למשוי.** והיינו לשון קבע. חוק קבוע הוא עלי להתפלל וצריך לאיי לאתא ידי חובתי (א): **מי שאינו יכול.** לכוין לבו לשאול צרכיו: **נחדש בה דבר.** בבקשתו והיינו לשון קבע כיום (ב) כן אתמול כן מחר: **דילמא מטרידנא.** שמא אטעה ולא אדע לחזור למקום שהפסקתי: **שאינו מתפלל עם דמדומי חמה.** והיינו לשון קבע. תפלתו עליו חוק קבוע לצאת ידי חובה ואינו מקפיד לחזר אחר שעת מצוה ועת רצון: **עם דמדומי חמה.** תפלת יוצר עם הנץ החמה ותפלת המנחה עם שקיעת החמה: **יירא״וך עם שמש.** זו תפלת יוצר (ג): **ולפני ירח.** זו מנחה: **לייטי במערבא.** על מי שמשהה תפלת המנחה עד דמדומי חמה שמא תטרף לו השעה ע״י אונס ועבר הזמן: **בכל פרשת העבור וכו׳.** כמו פרישת העבור: **אפי׳ בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה לאשה עוברה.** והכי משמע בכל עניני פרישת העבור כגון עברה (ד) בעברה: **יהיו כל צרכיהם.** גלוים לפניך לרחם עליהם: **אפי׳ בשעה שהם עוברים.** ולשון פרשת העבור שהן פורשין לעבירה: **עשה רצונך בשמים.** שאין שם חטא ואין רצונך עליהם אלא לטוב ועבור לתחתונים על רצונך: **ותן.** להם לירא״ך: **נחש רוח.** שלא יתערבב רוחם על ידי הבריות כגון ע״י חיות ולסטים: **והטוב בעיניך עשה.** אתה להם ודוגמא זו מצינו בספר שופטים (ו) ויאמרו בני ישראל חטאנו עשה אתה לנו (כטוב) [ככל הטוב] בעיניך אך הצילנו וגו׳: **שועה.** לשון גניחה יותר מתפלה: **ודעשה קלרה.** ואינם יודעים לפרש צרכיהם: **לא תרפה ולא תחטי.** לא תכעוס שמתוך הכעס אתה בא לידי חטא: **לא תרוי.** לא תשתכר ביין: **המלך.** טול רשות: לישתף

אמר מר עוקבא אפי׳ בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כאשה עוברה יהיו כל צרכיהם לפניך איבא דאמרי אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אפילו בשעה שהם עוברים על דברי תורה יהיו כל צרכיהם לפניך ת״ר (ג) המהלך במקום גדודי חיה ולסטים מתפלל תפלה קצרה ואיזה היא תפלה קצרה ר׳ אליעזר אומר עשה רצונך בשמים ממעל ותן נחת רוח ליראיך מתחת והטוב בעיניך עשה בא״י שומע תפלה ר׳ יהושע [א] אומר שמע שועת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם בא״י שומע תפלה רבי אלעזר ברבי צדוק אומר שמע צעקת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם בא״י שומע תפלה אחרים אומרים צרכי עמך ישראל מרובין ודעתם קצרה יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו שתתן לכל אחד ואחד כדי פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסורה [ב] ברוך אתה ה׳ שומע תפלה אמר רב הונא יהלכה כאחרים אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא ילא תרתח ולא תחטי הלא תרוי ולא תחטי וכשאתה יוצא לדרך המלך בקונך וצא מאי המלך בקונך וצא אמר רבי יעקב אמר רב חסדא זו תפלת הדרך ואמר רבי יעקב אמר רב חסדא כל היוצא לדרך צריך להתפלל תפלת הדרך מאי תפלת הדרך יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי שתוליכני לשלום ותצעידני לשלום [ג] ותסמכני לשלום ותצילני מכף כל אויב ואורב בדרך ותשלח ברכה במעשי ידי [ד] ותתנני לחן לחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי [ה] בא״י שומע תפלה אמר אביי יולעולם

לישתף

הא דאדכר בתר שומע תפלה: אמר רבי תנחום אמר רב אסי אמר ר׳ יהושע בן לוי אטעה ולא הזכיר של ר״ח בעבודה חוזר לעבודה נזכר בהודאה חוזר לעבודה בשים שלום חוזר לעבודה ואם סיים חוזר לראש אמר רב פפא בריה דרב אחא בר אדא הא דאמרן סיים חוזר לראש לא אמרן אלא שעקר רגליו אבל לא עקר רגליו חוזר לעבודה א״ל מנא לך הא א״ל מאבא מרי שמיע לי ואבא מרי מרב. אמר רב נחמן בר יצחק הא דאמרן עקר רגליו חוזר לראש לא אמרן אלא שאינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אבל רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו חוזר לעבודה איבא דאמרי אמר רב נחמן בר יצחק בהא דאמרן כי לא עקר רגליו חוזר לעבודה לא אמרן אלא שרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אבל אם אינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו חוזר לראש: ר׳ אליעזר אומר העושה תפלתו קבע וכו׳: מאי קבע א״ר יעקב בר אידי אמר רבי אושעיא כל שתפלתו דומה עליו כמשוי ורבנן אמרי כל מי שאינו אומרה בלשון תחנונים רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו כל שאינו יכול לחדש בה דבר א״ר זירא אנא יכילנא לחדושי בה מילתא ומסתפינא דלמא מטרידנא אביי בר אבין ור׳ חנינא בר אבין דאמרי תרוייהו כל שאין מתפלל עם דמדומי חמה דא״ר חייא בר אבא א״ר יוחנן מצוה להתפלל עם דמדומי חמה וא״ר זירא מאי קראה יייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים לייטי עלה במערבא אמאן דמצלי עם דמדומי חמה מאי טעמא דלמא מיטרפא ליה שעתא: רבי יהושע אומר המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה וכו׳ בכל פרשת העבור: מאי פרשת העבור אמר רב חסדא

כל שאינו יכול לומר תחנונים. פי׳ ר״ח דאם יכול לומר לשון תחנוניס אפי׳ עליו כמשא הוי תפלה מעליא דלא בעינן אלא לשון תחנוניס בלבד: